

olyan értékű aranypénzt adni. Ezért a bank megfelelő mennyiségű aranykészletet gyűjt, ez a bankjegyek *aranyfedezete*. (Egyenlőre a Nemzeti Bank nem köteles a bankjegyekért aranypénzt adni; ezzel megakadályozzák azt, hogy az aranyat kivigyék az országból.)

A Magyar Nemzeti Bank 5, 10, 20, 50, 100 és 1000 pengős bankjegyeket bocsát ki.

A pengőpénzrendszerre való áttérés előtt *papírvalutánk* volt, mert a *papírpénz* — papírkorona — volt a törvényes fizetőeszköz. A papírpénzjegyeket az állam bocsátotta ki és Magyarország területén mindenki *köteles volt* azokat teljes értékben elfogadni; ezt a papírpénz *kényszerforgalmának* nevezik. Az állam által kibocsátott és kényszerforgalommal felruházott papírpénzjegyeket *államjegyeknek* nevezik.

A bankjegy és a papírpénz között az a különbség, hogy a bankjegyért a jegykibocsátó bank (a „jegybank“) törvényes érepénzt köteles adni, míg a papírpénznél csak azt ígéri az állam, hogy saját pénztáraiban elfogadja és minden polgárát kötelezi, hogy fizetőeszközként elfogadja.

(Régi magyar pénzrendszerek: 1858-tól kezdve ezüstvalutánk volt; pénzegysége az (osztrák értékű) ezüstforint; 1 frt = 100 krajcár. Az ezüstforint helyébe 1892-ben az aranykorona lépett; 1 K = 100 fillér. A koronabankjegyeket az Osztrák-Magyar Bank bocsátotta ki. A háború után az Osztrák-Magyar Bank megszűnt. Az állam a koronabankjegyeket kicserélte államjegyekkel. Ez volt az ú.n. papírkorona, melyek helyébe 1927. január 1-én a pengőérték lépett. 1 P = 12.500 papírkorona.)

III. Összefoglalás. A pénz, pénzrendszeréről, a valutáról, hazánk pénzrendszeréről, a bankjegy és papírpénzről tanultak összefoglalása.

1940. november 4. hete.

Földrajz.

VIII. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A gazdálkodás különböző módjai.
Nevelési cél: A gazdálkodás fejlődéstörténetének ismerete.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az előző órán tanult anyag felújítása.

c) Célkitűzés. Hogyan gazdálkodtak őseink? Erről beszélünk ma.

II. Tárgyalás. a) Mezőgazdaság. A Földkerekségen majdnem két milliárd ember él s küzd a létért. Ez a nagy népsokaság sokféleképpen igyekszik mindennapi kenyerét megszerezni, szükségleteit kielégíteni, így tehát a gazdálkodás módja szerint többféle nép lakja a Földet.

A *gyűjtögető népek* teljesen a környezet hatása alatt állottak. Nem törődtek a holnappal, csak a mának éltek. Ha jó

zsákmányt szereztek, torkig ették magukat és feledték, hogy nemsokára a koplalás napjai következhetnek. Ezért a gyűjtögető népek alacsony sorban tengdtek és a műveltebb népek elől menekülve leginkább az őserdőbe vették be magukat. Számuk ma már elenyésző.

A *halász és vadász népek* nem települtek le egyhelyre, hanem örökösen zsákmány után kóboroltak. Ezek már ismerték a holnap gondját, ezért sok táplálékot gyűjtöttek, azt elraktározták a mostohább időkre. Ilyen vándor életmódot folytattak valaha őseink is, ma pedig az eszkimók élék ezt a gazdasági életformát.

A *nomád* népek főfoglalkozása az állattenyésztés. Ezek nyájaikat maguk előtt hajtva nagy területeket barangoltak be. Házaik is szétszedhetőek, mert sátrakban, faházakban laknak. Ha valahol elfogy a legelő, felszedik a sátorfát és másfelé vonulnak. A törökséggel keveredett magyarság vette át ezt a fejlődési folyamatot történelmünk folyamán.

A *földművelő népek* kezdetleges fokon kapával, fejlettebb fokon ekével művelik a földet. Ez utóbbiak közül kerülnek ki a *művelt népek*. Az emberiség műveltebb része a jólét igen magas fokára emelkedett. Haladását szellemi fejlettségének köszönheti, mert ennek segítségével tudott urrá lenni a természet gátló erői fölött.

De még a legműveltebb nép sem tud mindig győzni a természet ereje fölött. Így pl. Grönlandban nem terem meg a búza, hazánkban sem terem meg a banán a leggondosabb gazdasági munka dacára sem. A művelt népek jólétének alapja tehát nem csupán a természeti erők és viszonyok megváltoztatásában keresendők, hanem abban az ügyességben, amellyel ezeket az erőket a maguk javára tudták fordítani, hasznosítani.

b) *Az ipar.* Amit a földművelés s általában az őstermelés termel, azt az ipar alakítja át használhatóvá, dolgozza fel árucikké. Az ipari feldolgozás nagyban emeli a nyerstermékek értékét. Így pl. 1 q. cukorrépa ára 4 pengő, ellenben a belőle előállított cukor értéke már 20 pengő. Ez a magyarázata annak, hogy azok az országok a leggazdagabbak, ahol a földművelés mellett az ipar is virágzik. Iparos országok: az Északamerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Németország, Franciaország, Belgium stb. Hazánk ipara még nem tart lépést a nyugati országokéval, aminek magyarázatát a történelemben találjuk, bár újabb időben szinte rohamos fejlődésnek indult iparunk is, úgy hogy ma már nem pusztán agrár-ország hazánk, hanem agrár-ipari országgá fejlődött.

c) *Forgalom.* Alig van ország a Földön, melynek népe mindennel el tudná magát látni. Minden országnak szüksége van tehát a más országokból való *behozatalra*. Viszont azon áruiból, amelyekből fölöslege van, *kivitelre* kényszerül. De az egyes országrészek gazdasági termelése sem egységes, egyik helyen in-

kább mezőgazdaság és állattenyésztés, másikon inkább erdőgazdálkodás és bányászat a kenyéradó foglalkozás. Egy országon belül is ki kell tehát cserélni a termelt javakat. Ezt a kieserélést végzi a *forgalom*.

Az árucikkek forgalmának lebonyolítását a *közlekedés* végzi. Legfontosabb közlekedési eszközök szárazföldön az út és vasút (gépköcsi). Ahol az útvonalak keresztezik egymást, ott kereskedelmi gócpontok keletkeztek. A világforgalom azonban ma már nem vasúton és úton, hanem az óceánon át bonyolódik le, aminek oka az, hogy a vízi szállítás sokkal olcsóbb, mint a szárazföldi.

d) *Település*. Vannak népek, amelyek foglalkozásuk vagy életmódjuk miatt nem maradnak sokáig egy helyen. Legmozgékonyabbak a gyűjtögető népek, mert ezek csupán ösztönükre hallgatva barangolnak állandóan. A halász, vadász és pásztor népek ellenben már tervszerűen vándorolnak egyik helyről a másikra, aszerint, hogy hol mutatkozik legtöbb zsákmány, vagy hol van jobb legelő. Ezek nomád életmódot folytatnak.

A legműveltebb népek mindig egyhelyen maradnak és állandó lakóhelyükön házakat építenek maguknak. Ezek a letelepült népek. Ahol az emberek egy csoportja letelepül, ott telep keletkezik. A telepek között nagyságra nézve rendkívül nagy változatosság mutatkozik. A kisebb telepek neve falu, a nagyobbaké város.

A falusi település a természeti viszonyokhoz alkalmazkodik, amennyiben a földműves a földje közelében, a halász a víz mellé telepszik le. A városi települést már az ipar és kereskedelem fejlődése, valamint a gyors közlekedés fejleszti naggyá. Amióta a vasúti forgalom és a tengeri hajózás olyan óriási lendülettel fejlődött, azóta a városok lélekszáma is rohamosan emelkedett.

e) *Allamok*. Az emberi telepek egy-egy csoportja közös szervezetbe, ú. n. államszervezetbe tömörül. Ez rendszerint a közös érdekek védelmére jön létre. Az egyes államokat határok választják el egymástól. Minden államnak van meghatározott földterülete, ez az ország. Az ezen meghatározott földterületen élő népesség (amely lehet többnyelvű is) a nemzet. Az ország, a nemzet és az a hatalom, amely minden más államtól függetlenül intézi a maga népe ügyeit (állami szuverenitás) adja az államot. Az államokat saját külön törvényei és szokásai szerint kormányozzák. (Ha nincs valamely népnek maga fölött főhatalma, az gyarmat, protektorátus.)

Miként maga a Föld felszíne is folyton változik, hasonlóképpen az államok határvonalai is folyton változásnak vannak kitéve. Hazánk ezeréves határai is változtak a véres századok folyamán. Hol túlterjedtek a Kárpátok-bércein, hol beljebb kerültek a vízvázalástó gerincnél, de a csonkítás mindig csak ideig-óráig tartott, mert nem a természet alkotó munkája, hanem múltó politikai okok, vagyis emberi erők hozták létre. Már pedig Ma-

gyarország természetes földrajzi egység, amely ténnyel szemben emberi hatalom csak rövid ideig dacolhat. Éppen ezért hiszünk rendületlenül Magyarország feltámadásában!

III. Összefoglalás. Melyek az elterjedtebb gazdálkodási módok? Mi jellemzi a gyűjtögető népeket, a halász-vadász népeket, a vándorló pásztornépet, a földművelő népeket külön-külön? Miért fejlettebb ezeknél a földművelés; Mi az ipar és forgalom feladata? Hol keletkeznek ipari és kereskedelmi gócpontok? Milyen településforma a város, milyen a falu? Mi választja el egymástól az államokat? Milyen határokat ismerünk? Mely határok állandóak? (A természetesek.) Milyen földrajzi tényezők biztosítják Magyarország feltámadását?

Mesedélután.

A királyleány rózsái.

II. András magyar királynak volt egy Erzsébet nevű leánya is. Szeretettel emlegeti a magyar nép ma is.

Azért, hogy királyi palotában született és aranyos böcsőben ringatták, nem kényesedett el. A szegény gyermekekkel is eljátszadózott. A koldusoknak meg odaadta utolsó fillérjét is. El is nevezték jóságos királykisasszonynak.

Egyszer aztán fényes vendégek érkeztek az ország fővárosába. Fiatalkorú, szép vitéz vezette őket. Azért jött, hogy elvigye magával a királykisasszonyt az ő apja várába. Ha majd felnő, elveszi feleségül. A magyar király befogatott négy gyönyörű paripát egy fényes üveghintóba. Beleültette a királykisasszonyt. Megtöltetett másik tíz kocsi mindenféle drágasággal, azután nagy könnyhullatás között útrabocsátotta leányát.

A jószívű királykisasszonyból jószívű grófné lett az idegen országban. Szerette őt ott is mindenki, de legjobban mégis a nyomorékok, a koldusok és a betegek. Csak egy vénkisasszony nem szerette. Ez pedig a gróf nénje volt. Mindig görbe szemmel nézett a viruló szépségű, jószívű grófnéra. Leskelődött utána s azután bepanaszolta a férjénél.

— Meglásd, belőled még szegény ember lesz! A feleséged, az a magyar királyleány, mindenedet szétosztogatja a szegények között. Tegnap is egy aranygyűrűt adott egy koldusnak.

Igy árulkodott napról-napra a lelketlen teremtés. Addig árulkodott, hogy végre a gróf is megharagudott a jószívű magyar királyleányra, az ő hűségese, jóságos feleségére.

Pedig akkor olyan nagy inség volt az egész országban! A szegény emberek százával pusztultak éhen.

Erzsébetnek majd megszakadt a szíve bánatában. Minden nap összeszedegette a maradék kenyérmorzsákat, a száraz kenyeret az asztalról és nagy titokban kiosont vele a palotából. A szegényei közé sietett s kiosztotta nekik. Ami ékszere, drágasága, gyűrűje, nyaklánc, ékköve volt, lassanként mind nekik adta, csakhogy nyomorúságukon segítsen. A szegény emberek pedig